

ного на сучасних реаліях осмислення поняття). Попри універсальні метафоричні моделі, представлені вище, живий розмовний СД демонструє і моделі зі співположенням не пов'язаних референтів, які можемо трактувати як авторські метафори, що презентують привабливий та перспективний об'єкт подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранов А.Н. Предисловие редактора. Когнитивная теория метафоры почти 20 лет спустя / А.Н. Баранов // Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – С. 7–21.
2. Жаботинская С.А. Принципы создания ономаσιологических моделей и событийных схем в языке / С.А. Жаботинская // Горизонты современной лингвистики : Традиции и новаторство : сб. в честь Е.С. Кубряковой. – М., 2009. – С. 381–400.
3. Жаботинская С.А. Имя как текст : концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции) / С.А. Жаботинская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2013. – № 6. – С. 47–76.
4. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М. : УРСС Эдиториал, 2004. – 256 с.
5. Уилрайт Ф. Метафора и реальность / Ф. Уилрайт // Теория метафоры : сборник ; пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой, общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 82–119.
6. Чудинов А.П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации : [монография] / А.П. Чудинов. – Екатеринбург, 2003. – 248 с.

**Надія Садовник-Чучвага
(Чернівці)**

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ СЕГМЕНТ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ ЯК СКЛАДОВА РОДОВОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКИХ МІФОПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Досліджено особливості вербалізації концептуального сегмента МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ в давньоанглійській епічній картині світу на прикладі давньоанглійської героїчної поезії.

Ключові слова: *категорія роду, картина світу, концептуальний сегмент, міфопоетичний текст, критерій хі-квадрат.*

Исследованы особенности вербализации концептуального сегмента МЕСТО ПРОЖИВАНИЯ в древнеанглийской эпической картине мира на примере древнеанглийской героической поэзии.

Ключевые слова: *категория рода, картина мира, концептуальный сегмент, мифопоэтический текст, критерий хи-квадрат.*

The article focuses on the studies of the peculiarities of verbalization of the conceptual segment PLACE OF RESIDENCE in the Old English epic worldview based on the Old

English heroic poetry, as manifested in gender-marked lexis. The article also describes the methods and techniques applied and explains the selection of material under analysis.

Key words: *the category of gender, worldview, mythopoetic text, conceptual segment, χ^2 criterion.*

На сучасному етапі особливий інтерес дослідників викликають проблеми, пов'язані з мовною картиною світу, мовною особистістю, мовною свідомістю, дискурсом, національно-культурною складовою комунікації (В. З. Дем'янков, Ю. М. Караулов, Г. В. Колшанський, О.С. Кубрякова). Все більше уваги приділяється вивченню "ключових концептів" культури. Активно розвиваються наукові напрямки, що мають інтеграційний характер: етнопсихолінгвістика, когнітивна наука й лінгвокультурологія. Центральним об'єктом різноманітних досліджень стає вербальний образ світу, який існує в свідомості носіїв певної культури. Він також розглядається як один з ключових компонентів культури етносу.

Процеси світосприйняття, категоризації та концептуалізації дійсності знаходять своє відображення в концептах, що досліджуються в межах семіотики концептів, відносно нового напрямку в мовознавстві. Універсальні та національно-марковані концепти розглядаються як важливі складові картин світу різних етносів. Отже, *актуальність* дослідження визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на розгляд мовних одиниць з урахуванням структури людського знання, що вони репрезентують, а також ментальних процесів, які покладені в основу мовної номінації.

Дослідження мовних картин світу, які проводились на матеріалі різних мов протягом останнього десятиріччя, та когнітивні дослідження мов дозволяють чіткіше визначити структуру і складові мовних картин світу. *Новизна* нашого дослідження визначається необхідністю комплексного вивчення зв'язків між фрагментом концептуальної картини світу та його відображенням у мовній картині світу на різних рівнях структури.

У мовних картинах світу знаходять відображення уявлення, вірування, стереотипи, концепти, поняття, які є складовими концептуальної картини (концептосфери) етносу. Деякі концепти є універсальними, але вони можуть отримувати національно-специфічні особливості під впливом національного менталітету, що і відображається відповідними мовами [1, с. 8].

Концептом, представленим практично в будь-якій культурі та

відображеним її культурно-мовними одиницями, є концепт роду. Метою нашого дослідження є аналіз маркованих родом давньоанглійських номінацій місця проживання та реконструкція на їх основі сегменту концептосфери жіночого та середнього родів, характерної для давньоанглійських міфопоетичних текстів.

Для реконструкції концептосфери роду за допомогою мовних даних та досліджуваного контексту бачимо доцільним Використати підхід І. В. Палаєвої та об'єднати всі концепти у сегменти за домінантними ознаками. *Концептуальний сегмент* у цьому випадку розуміємо як структурну складову концептосфери, що становить стійке угруповання типологічно і значеннєво однорідних концептів, які організують когнітивно-семантичні простори [7, с. 38]. Отже, сегмент становить сукупність ментальних одиниць, що поєднані спільністю змісту і відбивають поняттєву, предметну і функціональну подібність позначуваних концептами явищ. Між концептуальними сегментами і мовною картиною світу існують прямі корелятивні відношення: остання базується на наявності в концептосфері окремих поняттєво-сміслових ділянок. Тобто, виходячи з визначення концептосфери як упорядкованої сукупності концептів, концептуальний сегмент вказує, як саме концептосфера упорядкована.

Комплексне дослідження родової концептосфери спонукало до використання *квантитативних* методів [5, с. 110], оскільки точні розрахунки дають змогу обмежити суб'єктивний характер лінгвістичних досліджень і одержати достовірні та обґрунтовані результати. Застосування квантитативних методів – критерію χ^2 та коефіцієнта взаємної спряженості K – засвідчує наявність статистично значущих зв'язків між семантичним наповненням номінацій міфопоетичних текстів та їхнім родом, а також ступінь інтенсивності зафіксованих зв'язків.

Матеріалом дослідження слугують 20 давньоанглійських текстів, обраних на основі класифікації епічних жанрів О. А. Мельникової [6]: героїчний епос (*Beowulf, The Battle of Finnesburh, Widsith, Waldere A та B*), героїчні елегії (*Deor, The Seafarer, The Wanderer, The Ruin, The Husband's Message, The Wife's Lament, Wulf and Eadwacer*), релігійний епос (*Juliana, Judith, Dream of the Rood, The Fortunes of Men, The Gifts of Men, Caedmon's Hymn, The Fates of Apostles*), історичні пісні (*The Battle of Brunanburh, The Battle of Maldon*). Вибір джерел зумовлений точністю й образністю художньої мови зазначених текстів, а також тим, що організація світу у

творах виокремлених жанрів відбувається на міфологічних засадах, тобто її підґрунтям постає національна міфологічна традиція.

У межах вибірки у 32997 слововживань у проаналізованих нами текстах давньоанглійського періоду було зафіксовано 9772 приклади уживання маркованих родом номінацій, з них 5148 – чоловічого роду, 2067 – жіночого, 2380 – середнього, 177 номінацій можуть одночасно виражати два або навіть усі три роди. Аналіз проводився з огляду на лексичні особливості поетичної мови давньоанглійської епічної поезії. Зокрема, у складних метафоричних номінаціях визначальним вважався рід опорного компонента („надрядного слова” у термінах А. П. Загнітка [3]), а входження до відповідного концептуального сегмента ми визначали за референтом, позначеним їхньою образною семантикою. Наприклад, рід номінації *sumeres weard* – „охоронець літа” – визначався за компонентом *weard* (ч.р.), номінація ж входить до сегменту ПРИРОДНІ ЯВИЩА у складі концепту ПТАХ, оскільки позначає зозулю.

Оскільки раніше було встановлено, що жіночий та середній роди виявили статистично значущу суму в шести спільних сегментах [8], бачимо доцільним розглядати їхню структуру у поєднанні.

Концептуальний сегмент МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ (для жіночого роду $\chi^2 = 69,08 / K=0,08$; для середнього $\chi^2 = 14,65 / K=0,04$) містить концепти з доміантними локативними та артефактними концептуальними ознаками. Він є надзвичайно важливим для розуміння сприйняття світу у давньоанглійській епіці. Сегмент структурується наступним чином:

- концепт ЗЕМЛЯ / КРАЇНА / НАДЛІ (*folde (f), hruse (f), eorþ (f), molde (f), cyððu (f), landmearc (f), stow (f), midde (f), mearc (f), eþeltyrf (f), woroldrædenn (f), feorcyþð (f), rice (n), cynerice (n), land (n), landgemyrce (n), gimmerice (n), elland (n)* тощо);
- концепт ПОСЕЛЕННЯ / МІСТО (*burh (f), byrig (f), mægburg (f), randburh (f), ceaster (f), winburh (f), leodbyrig (f), hordburh (f), freoðoburh (f), freoburh (f), hleoburh (f), burgræced (f), wic (n), burgsteall (n), eadwic (n), fyrdwic (n)* тощо);
- концепт ТИП СПОРУДИ (*scurbeorh (f), circe / cirice (f), bricg (f), botl (n), hus (n), træf (n), burgeteld (n), fæsten (n), bold (n), carcern (n), hlinræced (n), grornhof (n), engan hof (n), bur (n), brydbur (n), gystern (n)* тощо);
- концепт КОРОЛІВСЬКИЙ ПАЛАЦ (*medoheall (f), medoburh (f),*

medobyrig (f), medostigg (f), enta geweorc (n), winsæl (n), beorsetl (n), healærn (n), hornræced (n), medosetl (n), medoærn (n), winærn (n) тощо);

- концепт ЕЛЕМЕНТИ БУДИНКУ (*geap (f), tigel (f), teaforgeap (f), heall (f), rest / ræst (f), flor (f), duru (f), buruhþelu (f), heoþu (f), syll (f), selerest (f), flet (n), hof (n), sæl / sel (n), hrunggeat (n), horngestreon (n), stanhof (n), wealgeat (n), fæstengeat (n), clustor (n), homera geweorc (n), bencþel (n)* тощо);
- концепт УЖИТКОВІ РЕЧІ (*benc (f), medobenc (f), bedrest (f), ealobenc (f), bune (f), bedd (n), fleohnet (n), hlinbedd (n), ingesteald (n), leger (n), wæge / wege (n), fæt (n), b (n), ealowæge (n), full / ful (n), seleaful (n), medoful (n), liðwæg (n), dryncfæt (n)* тощо).

Як зазначає О. А. Мельникова, епічний простір у свідомості поета-скопа надзвичайно обмежений та малий [6, с. 99]. Весь світ у його уяві – це сукупністю окремих точок-локусів, представлених королівськими палацами, де знаходяться королі та їхні дружини, що символізують усе плем'я (концепт КОРОЛІВСЬКИЙ ПАЛАЦ), тобто територіальна належність визначається належністю до певного народу, нації, племені, а не до певної географічної місцевості, тому спостерігаємо досить абстрактне бачення простору у термінах „країна :: місто :: будинок” (концепти ЗЕМЛЯ / КРАЇНА / НАДЛ, ПОСЕЛЕННЯ / МІСТО, ТИП СПОРУДИ). Точковість простору звужує межі світу, позбавляє його масштабності. Рух як перехід з локуса в локус важливий лише у своїх кінцевих пунктах, його проміжні стадії інтересу не викликають і тому просто опускаються. Відстань між локусами неважлива і тому умовна.

Оскільки в епіці на перший план виступає така властивість простору, як його відокремленість, то простір між точками-палацами уявляється поету нічим не заповненим, позбавленим будь-яких характерних ознак. Але пустота простору визначається відсутністю у ньому атрибутів героїчного світу, тому проміжний простір поза цими точками – це простір поза героїчним світом. Він включений в іншу систему цінностей, наповнений подіями, людьми та предметами, не пов'язаними з уявленнями про епічну героїку, а тому не потрапляє у поле зору поета-скопа, тобто простір не заповнений з погляду героїчної дії [6, с. 100].

Додамо також, що особливістю більшості номінацій концептів КОРОЛІВСЬКИЙ ПАЛАЦ та ТИП СПОРУДИ є те, що вони так чи інакше позначають бенкетну залу, що локалізує важливу форму

епічної соціалізації, описану у концептуальному сегменті БЕНКЕТ, саме у „центрах світу” – точках-локусах королівських палаців. У бенкетній палаті епічних творів встановлюється, закріплюється та підтримується героїчний світоустрій зі своєю соціальною структурою та ієрархією. Ідеальний епічний соціум саме тут, у залі для бенкетів, набуває матеріальних форм [2]. Його замкненість, етикетність відповідають замкненості та завершеній оформленості героїчного світу. Під час бенкету проявляються можливості, закладені в цьому світі, створюються та закріплюються зв'язки, які пізніше дають поштовх подіям сюжету [10]. Тому навіть номінації речей (концепт УЖИТКОВІ РЕЧІ) виражають поняття, пов'язані з бенкетуванням (чаші та бенкетні лави).

Слід наголосити, що описані закономірності відображають лише особливості міфологічної концептуальної картини світу, тобто у текстах, відмінних від міфопоетичних, результати можуть бути дещо іншими.

Перспективним вважаємо подальше дослідження маркованих родом номінацій та порівняння їхнього функціонування у діахронії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 04 „Германські мови” / О. В. Городецька. – К., 2003. – 21 с.
2. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / А. Я. Гуревич. – М. : Искусство, 1984. – 350 с. – [2-е изд., испр. и доп].
3. Загнітко А. П. Типи словосполучень за будовою [Електронний ресурс] / А. П. Загнітко. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=677>.
4. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури : Монографія / О. С. Колесник. – Чернігів : РВВ ЧНПУ, 2011. – 312 с.
5. Левицький В. В. Семасиологія / В. В. Левицький. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2012. – 680 с.
6. Мельникова Е. А. Меч и лира : англосаксонское общество в истории и эпосе / Е. А. Мельникова. – М. : Мысль, 1987. – 203 с.
7. Палаева И. В. Гендерная концептосфера в картине мира среднеанглийского периода : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10. 02. 04 „Германские языки” / И. В. Палаева. – Владивосток, 2005. – 175 с.
8. Садовник-Чучвага Н. В. Квантитативний аспект дослідження родової концептосфери давньоанглійської епічної поезії / Н. В. Садовник-Чучвага // Матеріали III Міжнародної наукової конференції „Мова. Культура. Комунікація : На перехресті світів” / відп. ред. О. С. Колесник. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, 2012. – С. 109–112.
9. Beowulf [Електронний ресурс] / Critical Online Version. – Режим доступу : www.heorot.dk.

10. Blumenstengel I. Wesen und Funktion des Banketts im Beowulf / Ilse Blumenstengel. – Marburg : Mauersberger, 1964. – 152 S.
11. The Complete Corpus of Anglo-Saxon Poetry [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.sacred-texts.com>.

**Катерина Українська
(Харків)**

ЗООНИМИ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ANIMAL* У ДИТЯЧІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Вивчається специфіка функціонування зоонімів як засобу репрезентації концепту *ANIMAL* у дитячій мовній картині світу. Зроблений висновок, що зооніми, представлені у дитячому художньому дискурсі, сприяють формуванню системних зв'язків як всередині концепту *ANIMAL*, перетворюючи його на цілісну фреймову структуру, так і на рівні дитячої мовної картини світу в цілому.

Ключові слова: зоонім, концепт, дитяча мовна картина світу.

Изучается специфика функционирования зоонимов как способа репрезентации концепта *ANIMAL* в детской языковой картине мира. Сделан вывод о том, что зоонимы, представленные в детском художественном дискурсе, способствуют формированию системных связей как в пределах концепта *ANIMAL*, превращая его в целостную фреймовую структуру, так и на уровне детской языковой картины мира в целом.

Ключевые слова: зооним, концепт, детская языковая картина мира.

The article is dedicated to determining the specifics of zoonyms as a means of representing concept *ANIMAL* in children's belles letters discourse. The zoonyms singled out from the works by B. Potter are divided into five groups according to their structural, semantic and functional characteristics. The first consists of lexemes-names of animals which undergo occasional discursive personification. The second group consists of anthroponyms metonymically transferred to animals. The third group consists of zoonyms formed by personified lexemes-names of animals with the addition of typical greeting forms. The fourth group consists of zoonyms which combine lexemes-names of animals with characterizing elements. The fifth group consists of zoonyms-nonce formations coined by the author for specific purposes. The research demonstrated that zoonyms when used in children's belles letters discourse contribute to forming systemic connections both within concept *ANIMAL* and children's lingual worldview in general.

Key words: zoonym, concept, children's lingual worldview.

Основою життєдіяльності людини є процес пізнання, під яким розуміється активна дослідницька поведінка людини, заснована на двох головних механізмах: висуванні та відборі здогадок про навколишню дійсність та критичному усуненні помилкових гіпотез [5]. Результатом пізнання є формування у свідомості людини „власної суб'єктивної, емоційно забарвленої та пристрас-